

Empreses Demòtiques: en camí cap a una nova economia democràtica

El sistema econòmic actual està en crisi. Això ho sabem i ho patim tots i totes. Fins i tot aquelles que alguna vegada havien defensat fervorosament l'economia de mercat capitalista s'han sorprès dels contratemps i daltabaixos econòmics que hem vist en els darrers anys. Així, no som poques les que veiem la necessitat de construir un sistema econòmic de les persones i per a les persones. Aquest article presenta una sèrie de preguntes i respostes sobre les empreses demòtiques, un tipus d'empreses que són una peça clau en la creació d'una nova economia en el marc de la transició cap a una societat autènticament democràtica i realment ecològica.

Què són?

Empreses del poble. Les empreses demòtiques [1] són unitats productives del poble i pel poble, és a dir, un nou tipus d'empreses la propietat i el control de les quals està en mans de la ciutadania. Així, el conjunt de la ciutadania de cada comunitat geogràfica (municipi, barri o comarca) on s'insereix l'empresa demòtica n'és la propietària i en decideix les línies generals de funcionament a través de l'assemblea popular, on totes les persones d'aquella comunitat tenen igualtat de veu i de vot. Alhora, les treballadores d'aquestes empreses, organitzant-se a través d'assemblees al lloc de treball, autogestionen la seva feina en concordança amb l'interès general de la comunitat, expressat a través de les polítiques adoptades per les assemblees populars.

Quins canvis produeixen en l'economia?

Construir un sector econòmic demòtic. Les empreses demòtiques són una peça fonamental en la creació d'un nou sector econòmic demòtic, és a dir, una estructura econòmica posseïda pel conjunt de la ciutadania de cada àrea geogràfica i gestionada democràticament per la mateixa, en el context d'una transició cap a una democràcia econòmica com a part constitutiva d'una Democràcia Inclusiva (DI). [2] Construint aquest nou sector econòmic demòtic, ens proposem reprendre col·lectivament les regnes de l'economia i anar-nos emancipant progressivament de l'economia de mercat capitalista que provoca una crisi multidimensional (econòmica, política, social, ecològica, ideològica, etc.) cada cop més dura i evident. En la mesura que alliberem recursos materials i força de treball de l'economia de mercat i els utilitzem per posar en funcionament empreses demòtiques, estem avançant en la construcció del sector econòmic demòtic. Estem parlant, així doncs, d'iniciar un procés conscient d'empoderament popular en els nostres barris, pobles i llocs de treball, per satisfer la cobertura de les nostres necessitats i recuperar el control sobre l'economia de manera que, cada vegada més, siguem les persones amb igualtat de veu i de vot les que decidim què, com i per a qui produir enlloc de les elits i el sistema de mercat.

Incrementar l'autodependència de les comunitats. La creació d'un sector econòmic demòtic en general i la proliferació d'empreses demòtiques en particular permet tallar vincles amb l'economia de mercat capitalista mundial i incrementar progressivament l'autodependència de les comunitats (és a dir, fer que aquestes depenguin com més millor dels seus recursos locals, que poden controlar directament), promovent d'aquesta manera una economia racionalment local enlloc d'una economia irracionalment global com la que domina en l'actualitat. Això no significa que les comunitats siguin autàrquiques, sinó que, tal com és lògic, l'economia hauria de ser global només en allò que és impossible o no és raonable produir localment.

Quins canvis socials promouen?

La pràctica de la democràcia en diversos àmbits i el canvi de valors. Les empreses demòtiques ens permeten començar a practicar la democràcia econòmica, prenent decisions macroeconòmiques fonamentals, i la democràcia en el lloc de treball, autogestionant la nostra feina. Aquesta pràctica democràtica quotidiana, juntament amb activitats d'educació emancipadora, pot conduir a la transformació de l'imaginari col·lectiu donant lloc a un nou sistema de valors democràtic.

La millora de les condicions de vida. La creació d'empreses demòtiques, en el marc de la transició cap a una DI, pot ajudar considerablement a solucionar els problemes de les víctimes de la globalització neoliberal, que actualment som la majoria de la població de qualsevol país (aturades, migrants, treballadores precàries i temporals, agricultores que es veuen expulsades del camp, etc.). Aquestes empreses poden proporcionar una forma de cobrir les necessitats econòmiques que apunti a anar més enllà del sistema d'economia de mercat capitalista que, com és ben sabut, exclou cada cop més persones de tenir un mitjà de vida mínimament digne. A part de generar ocupació local, aquestes empreses poden ser la base econòmica per donar lloc a un sistema de protecció social (pensions, renda bàsica, seguretat social, etc.) que vagi creixent juntament amb el sector econòmic demòtic.

Què les diferencia de les empreses existents?

Que la propietat i el control està en mans del demos. Les empreses demòtiques són de propietat social. Aquesta es diferencia de la propietat privada o estatal que fa que els recursos productius siguin controlats per una elit (ja sigui de capitalistes o de buròcrates). També es diferencia de la propietat cooperativa, un tipus de propietat privada compartida, que comporta que només les treballadores de la cooperativa tenen el control de la producció i que, per tant, poden tendir a satisfer més els seus interessos particulars que els de la ciutadania en general donat que es troben immerses en una economia de mercat, amb la seves dinàmiques inherents de competència i persecució de beneficis.

En canvi, les empreses demòtiques, si bé d'entrada es troben inserides també en l'economia de mercat, en el seu propi funcionament estan construint un nou tipus d'economia donat que impliquen una nova forma col·lectiva de propietat que assegura el control de la producció no només per part d'aquelles que treballen en les unitats productives, sinó pel *demos*. Amb la creació d'empreses demòtiques com a part de la construcció d'un sector econòmic demòtic, és la comunitat qui passa a controlar el procés econòmic, més enllà de l'economia de mercat o de la planificació estatal, involucrant a les persones com a ciutadanes, que prenen decisions sobre qüestions polítiques, econòmiques i socials àmplies en el marc de les assemblees demòtiques, i com a treballadores, que prenen decisions sobre el funcionament de les empreses demòtiques en el marc de les assemblees dels centres de treball.

Que formen part integral d'un projecte polític global pel canvi sistèmic. Hem de tenir en compte que les empreses demòtiques per poder funcionar com a tals i aconseguir canviar el sistema econòmic han de ser part d'un projecte polític global que tingui l'objectiu explícit del canvi sistèmic i que inclogui tot un seguit de mesures (en l'àmbit econòmic, polític, social i ecològic) per fer una transició cap a una nova forma d'organització social, tal i com suggereix la Democràcia Inclusiva. [3] Aquest fet és important perquè si els projectes que volen ser una alternativa al sistema actual no són part d'un programa polític general per a la transformació social poden ser fàcilment marginats o absorbits pel mateix sistema i difícilment poden contribuir a crear una consciència antisistèmica àmplia, que vagi més enllà dels seus cercles immediats.

Com es fan realitat?

El "com" es creen aquestes empreses depèn del moment de la transició en el qual ens trobem i del context existent. A grans trets, podem diferenciar 3 estadis:

Iniciant la transició. En un primer estadi de la transició, quan el moviment de DI és molt incipient, podem crear empreses *protodemòtiques*, és a dir, empreses cooperatives que no són estrictament demòtiques, ja que encara no hi ha assemblees demòtiques en funcionament que puguin controlar-les. Així, en els estatuts d'aquestes primeres empreses hi constaria que tenen l'objectiu d'esdevenir demòtiques (la propietat i el control de l'empresa estarà en mans del *demos* tan bon punt aquest estigui organitzat) i que formen part de l'incipient moviment de transició cap a una Democràcia Inclusiva. Aquestes primeres empreses es podrien crear des de l'Organització de DI i ser finançades i controlades per aquesta, fins al moment que existeixi un ampli moviment de DI que s'encarregui de controlar-les. El finançament podria provenir de préstecs dels membres de l'Organització de DI o d'una cooperativa de crèdit.

Cal dir que no és necessari que aquestes empreses siguin de nova creació sinó que és possible

que projectes cooperatius existents vegin l'interès en la creació d'un sector demòtic i en la transició cap a una nova forma d'organització social i cedeixin la propietat del seu projecte a l'assemblea popular de la comunitat a la qual pertanyen. El control d'aquestes empreses que ja estan en funcionament es podria cedir en un estadi avançat de la transició quan ja fos possible garantir la satisfacció de les necessitats bàsiques de tota la comunitat (en altres paraules, les fundadores de la cooperativa podrien mantenir-ne l'usdefruit durant la transició)[4].

Construint el nou sistema econòmic. Podem parlar ja d'empreses demòtiques quan existeixen assemblees populars als barris i pobles que tenen capacitat i voluntat de controlar aquestes unitats productives. Aquestes assemblees demòtiques, a través de la creació d'empreses demòtiques i mitjançant altres mesures com la posada en marxa d'una cooperativa de crèdit demòtica o monedes complementàries, per exemple, poden incentivar la producció i el consum locals, fer polítiques ecològiques i socials, començar a cobrir necessitats al marge de l'economia de mercat, obtenir recursos per crear noves empreses, etc. Així, es pot anar creant un sector econòmic demòtic, és a dir, un sector econòmic que pertany a tota la ciutadania i que aquesta pot controlar. Per exemple, la població pot decidir que les empreses demòtiques tendeixin a produir de la forma més ecològica i local possible i que adoptin condicions de treball equitatives. En un moment més avançat de la transició, el moviment de DI hauria de lluitar per gestionar els impostos locals a través de les assemblees demòtiques, cosa que possibilitaria donar incentius fiscals a les empreses demòtiques i gravar fortament les multinacionals. Cal tenir en compte, no obstant, que tot aquest procés de demotització de l'economia, i en particular la supervivència de les empreses demòtiques durant la transició, depèn de manera crucial del desenvolupament d'una consciència antisistèmica entre la població, en el marc de la creació d'un moviment d'emancipació. En la mesura que creixi aquest moviment, poden proliferar les empreses demòtiques i en la mesura que aquestes proliferin, pot avançar més el moviment de transició. Així, les persones sabrien que consumir a les empreses demòtiques significa apostar per un nou tipus de "consum conscient" que és conscient i responsable no només pel fet d'escollir una opció socialment o ecològicament menys nociva, sinó pel fet d'escollir una opció *alliberadora*, és a dir, que promou la transició cap a una nova forma d'organització social concebuda per superar definitivament la crisi multidimensional actual, possibilitant que tot el consum de tothom pugui ser responsable i no-perjudicial. Per últim, també cal tenir en compte que per tal que tot aquest procés es pugui estendre a una escala social massiva és important que el moviment de DI guanyi les eleccions municipals. [5]

Una nova societat. Finalment, un cop efectuada la transició i una vegada establert el marc institucional per una societat igualitària i autònoma, les empreses demòtiques que s'haurien anat creant i que es seguirien creant constituïrien la base d'aquest nou sector econòmic demòtic, basat en la propietat social (enfront de la privada), en la cobertura de necessitats (enfront de la maximització del benefici) i en la igualtat de poder (enfront de la concentració de poder implícita en una economia de mercat). En aquest estadi es podria establir un sistema de vals que substituiria el diner, creant una nova forma d'assignació de recursos econòmics que, a diferència de l'economia de mercat o la planificació central, garanteixi, per un costat, la satisfacció de totes les necessitats bàsiques de tota la població i per l'altre costat, la llibertat d'elecció individual pel que fa al treball i al consum.[6]

Conclusions

En aquest article hem intentat fer quatre pinzellades sobre una proposta concreta relacionada amb el projecte de la Democràcia Inclusiva, les empreses demòtiques. Aquestes empreses de propietat social i controlades veritablement per la ciutadania són, alhora, llavor, camí i destí per la transformació cap a una societat igualitària i autònoma. Són una peça clau d'un moviment polític que tingui l'objectiu explícit de canviar el sistema i construir una alternativa a l'economia de mercat capitalista, alhora que ens fa més resistents a les seves crisis i retallades constants. Són, també, escola i pràctica de la nova societat que construïm. En definitiva, una pràctica que transforma construint i que, juntament amb un moviment explícitament antisistèmic, construeix tot transformant.

Laia Vidal, Eduard Nus i Blai Dalmau – Gener del 2011
Article publicat originalment a DEMOS n°2 (hivern-primavera 2011)

[1] Demòtic és un adjectiu que significa relatiu o pertanyent al poble, que és popular. Prové de “demos”, paraula grega que significa comunitat, poble.

[2] El projecte polític i la perspectiva teòrica de la Democràcia Inclusiva (DI) ha estat extensament desenvolupat en els darrers vint anys principalment per Takis Fotopoulos. Per una exposició detallada vegeu *“Hacia una democracia inclusiva- la crisis generalizada de la economía de crecimiento y la necesidad de un nuevo proyecto liberador”* Takis Fotopoulos, 1997 disponible a www.democraciainclusiva.org.

[3] Per una descripció àmplia i global de l'estratègia de transició proposada, vegeu el capítol 7 del llibre o bé l'article *“Estratègies de transició i el projecte de la DI”* que podeu trobar a www.democraciainclusiva.org/txt/estrat.pdf

[4] Un exemple d'aquesta transició podria ser una cooperativa de treballadores, per exemple una editorial que cedís la propietat dels seus mitjans de producció a la comunitat, però les sòcies mantinguessin l'usdefruit dels mitjans i el control de la cooperativa fins un cert moment de la transició, a partir del qual podrien cedir el control, però ells mantenir-hi un lloc de treball fins un segon moment, que l'empresa es cedís totalment a la comunitat. Un altre exemple de com demotitzar recursos podria ser una cooperativa d'habitatge: les sòcies de la cooperativa ho segueixen essent fins que deixen la cooperativa, però la propietat de la cooperativa passa a ser demòtica i la comunitat en decideix els usos mantenint l'usdefruit de l'habitatge per les sòcies inicials.

[5] La presentació del programa de DI a les eleccions locals és una tàctica que té l'objectiu de dissoldre el poder local concentrat i passar la gestió municipal a les assemblees populars. Per aprofundir més en aquest tema veure l'article *“Estratègies de transició i el projecte de la DI”* o el capítol 4 de *“Hacia una Democracia Inclusiva”*.

[6] Per més informació sobre com funcionaria el sector econòmic demòtic dins d'una Democràcia Inclusiva, veure el capítol 6 del llibre *Hacia una Democracia Inclusiva*.